

Konference Dějiny ve veřejném prostoru IV. Paměť pod tlakem: napětí, konflikty, katarze

Ústí nad Labem, 17.–18. října 2024

V říjnu 2024 se na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem (dále jen FF UJEP) uskutečnila bienální konference *Dějiny ve veřejném prostoru IV* s podtitulem *Paměť pod tlakem: napětí, konflikty, katarze*. Toto setkání nabídlo pestrý program zahrnující příspěvky nejen z oblasti muzejnictví, didaktiky dějepisu, světa her, ale také poznatky z oborů digital memory studies nebo regionálních dějin. Na konferenci jsme se vypravili v rámci kurzu *Dějiny ve veřejném prostoru* vedeném na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (dále jen FF UK). Příspěvky byly poskládány do panelů, které je měly tematicky zastřešit. Bohužel toto spojení se nepodařilo pokaždé, a proto některé panely představujeme po jednotlivých příspěvcích a některé tematicky. Zpráva nabízí shrnutí master class s tematikou Digital memory studies, zaměřuje se též na moderní média či socialistickou diktaturu a její paměť – stále ožehavé téma rozdělující společnost.

Keynote

První přednášku, která zároveň uvedla deklarovaný celokonferenční motiv *Paměti pod tlakem*, představovalo vystoupení britského historika Andrewa Hoskinse s názvem *Zapomínání nejlépe zdokumentované války v dějinách: nová digitální válka o paměť*. Tématem prezentace byla ruská invaze na Ukrajinu a její dopad na digitální prostor. Hoskins působí na Edinburské univerzitě a mimo jiné se zabývá paměťovými studiemi a vlivem moderních technologií na současný svět.

Ruskou invazi na Ukrajinu Hoskins dával do souvislosti s probíhajícím „memory boomem“, kdy díky moderním technologiím mohou lidé válečné dění sledovat prakticky minutu po minutě, ale zároveň jsou jejich informační zdroje vysoce individualizované skrze algoritmy. Neustálý příliv nových zpráv má za následek postupné otupění pozorovatele. Digitální sféra rovněž

dle Hoskinse není neutrální, ale jedná se o nové bojiště, kde se ho aktéři snaží použít ve svůj prospěch a ovlivnit mínění uživatelů. Je nicméně k zamyšlení, že se v souvislosti s touto skutečností přednášející nezmínil o konfliktu v Gaze, který v současné době také výrazným způsobem hýbe mediálním prostorem. Závěrem Hoskins hovořil o pamětnících a pamětových institucích, pro které přichází nová výzva – zpracovat velký objem informací.

Blok I. Panel II: Proměny paměti

Tento panel se zabýval dynamickou povahou paměti a možnostmi, jak s ní v současném světě pracovat. První příspěvek s názvem *Na co vzpomínáme? Zmizelý prostor a ohrožené místo na sociální síti* přednesla Klára Černá (FF UK). Výstup se týkal velice zajímavého tématu přeměny míst paměti skrze digitální média. Hlavní pozornost byla věnována replikaci a archivaci skrze sociální síť, na které denně přibývá stovky fotografií a videí míst paměti. Přednášející se zamýšlela nad tím, zda existence takto obsáhlého digitálního archivu neubírá přidanou hodnotu místům paměti a tím je nedevalvuje.

Referát Julie Adam (FF UJEP) nesl název *Proměna paměti v současné literatuře a umění severozápadních Čech*. Adam představila zajímavý vhled do proměn kolektivní paměti prostoru Sudet, v němž se zaměřila především na literární transfer paměti na česko-německé soužití. Logicky bylo během referátu skloňováno jméno Jaroslava Rudiše, současného předního českého spisovatele zabývajícího se mj. česko-německou pamětí. Přínosné byly také přesahy mimo literární rámec, které přednášející nastínila. V průběhu posledních dvaceti let vzniklo například několik divadelních her týkajících se výše zmíněného tématu, nejvíce překvapivým byl však prezentovaný segment o hudbě. Adam pomocí audiovizuálních ukázek publiku představila práci lidového básníka a písničkáře Antona Günthera (1876–1937) a především moderní pojetí jeho písně punkovou kapelou Anton G.

Jako třetí panelista vystoupil Martin Šorm (Centrum medievistických studií). Jeho příspěvek *Český politický medievalismus* pomocí příkladů ze současného veřejného prostoru problematizoval instrumentalizaci středověku. Hlavní tezí referátu byl fakt, že středověk, i když některými akademiky prezentovaný jako apolitický, je stále brán politickou a veřejnou sférou především v zastrahujícím, negativním významu. V tomto smyslu pojem využívají všechny strany politického spektra, a to jak v otázce obnovitelných přírodních zdrojů,

tak v oblasti lidských práv. Medievalismus do určité míry selhává v kritice moderních témat, protože stagnuje a nedokáže adekvátně reagovat na aktuální vývoj. Proto stojí za to pozastavit se nad otázkou, jakým způsobem se akademický medievalismus může z této stagnace dostat. Bohužel kvůli nedostatečné časové dotaci na diskuzi zůstaly odpovědi nevyřčeny. V úplném závěru příspěvku představil Šorm Iniciativu za kritickou akademii.¹

Panel uzavřel referát *Tekutá paměť* Kamila Činátla (FF UK). V centru pozornosti tohoto příspěvku bylo pivo, které je nejen nadmíru populárním nápojem střední Evropy, ale také jde vesměs o produkt, který silně pracuje s nostalgií a určitou historickou tradicí. Právě na tento aspekt se autor zaměřil a představil pivní kulturu optikou paměti a minulosti.

Příspěvky tohoto panelu nebyly bohužel příliš vzájemně propojeny. Samotné referáty byly zajímavé, ale dramaturgicky spolu nepřiléhavě souvisely, což komplikovalo publiku pokládání obecnějších dotazů v následné diskuzi.

Blok I. Panel III: Komplikované historie v muzeích

Účastníci panelu zde postupně na různých tématech představili, jak se paměť dostává pod tlak skrze muzejní expozice nebo památníky, které jsou součástí soudobé kultury vzpomínání.

Anna Kolářová (FF UK) se zaměřila na muzealizaci vzpomínání sudetských Němců, kdy právě muzea jsou součástí vzpomínání a jeho kultury. Cílem výstupu bylo shrnout různé rámce procesů připomínání a poukázat, že způsob vzniku či financování expozice silně ovlivňuje její podobu a tím i samotný způsob vzpomínání.

Petra Michálková (ZŠ nám. Curieových) a Václav Sixta (FF UK) se ve svém příspěvku zaměřili na to, jak se při výuce dějepisu v muzeích projevuje střet mezi představou a realitou. Konkrétně ukázali vnímání Památníku Dachau žáky deváté třídy. Přístup autorů je osvěžující alternativou tradiční výuky dějepisu, která nespolehá na pasivní přijímání „tvrдых“ faktografických dat, ale vede žáky ke kritickému myšlení nad tím, kde leží hranice mezi popkulturním obrazem a odbornou interpretací minulosti.

1) Iniciativa za kritickou akademii [online], [citováno dne: 30. 10. 2025]. Dostupné z: <https://www.criticalacademy.cz>.

Kristýna Pinkrová (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, dále jen PedF UK) se zabývala otázkou, co činí výstavu úspěšnou. Na příkladu projektu revitalizace areálu národní kulturní památky Ploština, oceněného cenou Gloria musaealis 2023, zkoumala návštěvnický zážitek. Pomocí dotazníků a sledování pohybu návštěvníků zjistila, že jejich deklarované pochopení instalace se často lišilo od skutečného chování v prostoru výstavy. Výsledky potvrzují, že emočně zaměřené expozice zůstávají v paměti návštěvníků déle a tento trend ve výstavnictví nadále posiluje.

Blok II. Panel IV: Historické vzdělávání a spory o paměť

Panelu, který se zabýval výukou dějepisu v dnešní době, se účastnili Jaroslav Najbert (Gymnázium Přírodní škola a PedF UK), Josef Řídký (FF UK), Milan Hes (FF UJEP), Marcela Svejková (Gymnázium Kadaň) a Michal Pajer (FF UK).

Česká republika již dvacet let používá dvouúrovňové vzdělávací kurikulum, které v současné době prochází tzv. velkou revizí, jež má přinést modernizaci výuky. Změny ve výuce dějepisu cílí na rozvoj historické gramotnosti i kritického myšlení žáků a studentů. Mediální kritika nového kurikula zahrnuje obvinění z ideologické indoktrinace a omezování národního povědomí. Návrh nového Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání naopak podporuje například Asociace pro didaktiku dějepisu – podle Jaroslava Najberta zdůrazňuje odborný konsensus a zohlednění potřeb vzdělávání. Případové studie ze zahraničí zaměřené například na výuku totalitarismu a význam pamětových míst poskytují cenné postřehy pro zlepšení metodologie při přípravě podobných lekcí. Nové kurikulum představuje navzdory přetrvávajícím kritikám významný krok k modernizaci vzdělávání.

Negativní ohlasy veřejnosti podmíněné abstraktností pojmů jako *gender* vycházejí z křiklavosti nadpisů a nejasností těchto termínů v očích veřejnosti – často negativně zbarvených. Jako jeden z hlavních problémů současné didaktiky dějepisu se zdá fakt, že stále existují snahy o snížení hodinové dotace pro tento předmět. Pro kvalitní výuku dějepisu na školách je potřeba dostatek času na vysvětlení kontextu, souvislostí a problematizaci historických témat, a nejen rychlé zapamatování si důležitých dat pro naši i světovou historii bez jejich hlubšího pochopení.

Blok II. Master class: Andrew Hoskins – Digital Memory Studies

Andrew Hoskins se zaměřil na tlak vytvářený na paměť moderními médii. Ve svém příspěvku rozebíral nejnovější vývoj v oblasti technologií ovlivňujících paměť, naše vnímání paměti a v návaznosti na to i svůj vlastní výzkum a práci v této oblasti. Hoskins pomocí asociací i jednotlivých příkladů demonstroval primárně negativní vliv tohoto vývoje na proces paměti. Konstantní přítomnost technologie, schopné zaznamenávat o nás více, než dokážeme my sami vnímat (Hoskins používá pojem self-paparizzation), vede k rezignaci na klasický proces ukládání informací do paměti. Tyto technologie se tak stávají jediným způsobem, jak může člověk své vzpomínky vyvolat, což dále prohlubuje naši závislost na nich. Přes nespornou zajímavost výkladu bylo zarážející, že i s výraznou časovou dotací zůstal Hoskinsův master class především představením jeho vycházející knihy a výzkumu s ní spojeném.

Diskuzní večer: *Videohry jsou nejsilnějším globálním zdrojem historické imaginace!*

První den konference uzavřela diskuze na téma digitálních her jakožto média, které získává v posledních letech čím dál větší pozornost jak ve veřejném prostoru, tak i v historických vědách. Debata byla vedena Čeňkem Pýchou a jako hosté vystoupili Lucie Formánková (Charles Games), Tereza Fousek Krobová (Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Filmová akademie múzických umění) a Jan Kremer (Národní filmový archiv). Kromě samotných diskutujících byl večer doprovázen ukázkami konkrétních digitálních her vybranými a komentovanými Martinem Váňou (FF UK).

Začátek diskuze byl postaven na dotazech pokládaných moderátorem. V reakcích hosté zdůraznili, že digitální hry nejsou tak přelomovým nebo unikátním médiem, jak jsou mnohdy vnímány. I přesto, že hry vyžadují od uživatele obvykle větší interaktivitu nebo více času, nejsou natolik odlišné od jiných médií jako například filmu či literatury. Tím se vystupující poměrně silně vymezili proti názvu a tezi diskuzního večera. Podobně jednotně zpochybnili termín „historická hra“, který je příliš autoritativní a tím omezuje roli hráče. Moderátorovi se bohužel nepodařilo správně na toto vymezení reagovat a kolem termínu vytvářel i další dotazy. Zajímavé ovšem bylo, že podobně se zachovalo též publikum, které dostalo díky formátu panelu prostor v polovině večera. Možná kvůli specifčnosti tématu a terminologii se dotazy soustředily

především na didaktický potenciál her a jejich vliv na hráče. Nečekaně se objevily také otázky na násilí v hrách a jeho impaktu na chování hráčů, byť bylo podobné tvrzení již několikrát vyvráceno a hosté tento fakt správně připomněli. Z pohledu didaktiky byly obzvláště zajímavé vstupy Lucie Formánkové, která publiku přiblížila způsob, jak Charles Games komunikuje s pedagogy a odborníky v průběhu vývoje her. Z jejích poznámek vyplynulo, že by vývojáři a akademici měli více spolupracovat a didaktici by se měli výrazněji podílet na vývoji digitálních her. Jen skrze společné úsilí je možné docílit toho, aby hry prezentovaly výsledky vědeckého bádání a staly se tak, asi ne nejsilnějším, ale důležitým zdrojem erudované historické imaginace.

Blok V. Panel IX: Socialistické diktatury a paměť

Zkušenost se socialistickou diktaturou stále v naší společnosti rezonuje a konference ukázala, jak se s tímto odkazem v různých sférách vyrovnáváme. Jednalo se o příspěvky, v nichž se diskutovalo o proměnách paměti a o roli médií, muzeí či pomníků při jejich zprostředkování. Otto Drexler (FF UK) představil příběh Emanuela Famíry, který ilustruje proměnu vnímání jedné osobnosti v důsledku změn politického klimatu – od uznávaného umělce k zapomenuté postavě. Tematiku sociálních sítí vnesl Bohumil Melichar (Archiv České televize), jelikož sítě přinášejí do debat o minulosti nový rozměr: můžeme se podělit o osobní vzpomínky, zapojit se do širší diskuze o interpretaci historických událostí, a tak vzniká nová forma kolektivního vzpomínání. Dále se probíral veřejný prostor, kde se střetávají různé interpretace minulosti, což dokazují například spory o památníky Rudé armády (v Litoměřicích i jinde), jež nám představil Zdeněk Zajíček (FF UK). Jde nejen o symbol složitého vztahu ke komunistické minulosti, ale problém nyní nastal i v kontextu války na Ukrajině. Kromě výše zmíněných příkladů hrají důležitou roli též muzea, která jsou součástí širší vzpomínkové kultury a jejich prezentace musí respektovat obecnou dynamiku vytváření diskurzu o minulosti. I samotná přednášející Marta Harasimowicz (FF UK) zdůraznila potřebu dalšího výzkumu a debaty k nalezení optimálního způsobu vyrovnání se s komunistickým dědictvím prostřednictvím muzejní prezentace. Po pádu režimu docházelo k zapomnění, dnes se připomínky na nedávnou dobu oživují, ať už na sociálních sítích, v muzeích, u památníků či u osobností. A je jen na nás, jak se k tomuto dědictví postavíme a jak ho interpretujeme.

Závěr

Celou konferencí nás provázela červená nit didaktiky a sporů v oblasti kurikula; obecně v kontextu historického vzdělávání, atraktivního přístupu k zobrazování historie prostřednictvím muzejních expozic, památníků, videoher, sociálních sítí a jiných. Některé příspěvky dosáhly očekávání, jiné nikoliv, což mohlo být ale zčásti způsobeno nedostatkem času, a tak některá témata zůstala otevřená a otázky nezodpovězené. Příspěvky z regionálních dějin panelistům sice dovolily představit pole jejich práce, ovšem stalo se tak mnohdy na úkor širšího přesahu zastřešujícího tématu *Dějiny pod tlakem*. Středobodem konference byla paměť, avšak především česká a kvůli tomu byly tak trochu přehlíženy globální problémy. Nejvíce očividným příkladem může být konflikt v Gaze, který byl v keynote úplně opomenut, a i přes zmínku v Panelu II nedostal adekvátní prostor na podrobnější diskuzi, což považujeme za nedostatek.

Příspěvky přinesly řadu podnětů k zamyšlení nad tím, jakým způsobem se vyrovnáváme s minulostí a s pamětí. V některých podobách, situacích, konfliktech, či dokonce institucích se mohou ocitnout pod tlakem. Je nesporné, že na způsob, jak si minulost připomínáme, působí vývoj digitálních technologií, společenské změny i politické klima. Tím se paměť stává velmi komplexním a mnohvrstevnatým tématem, které je složité představit veřejnosti kvůli obrovskému množství informací a pohledů. Bohužel tento informační tlak konference jako celek neunesla a slibovaná katarze se nedostavila.

Bc. Tereza Hálová

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
studentka magisterského oboru
tereza-halova@seznam.cz

Kašpar Juráček

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
student bakalářského oboru
kasparjuracek@gmail.com

Regina Königová

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
studentka bakalářského oboru
reginakönigova@gmail.com

Bc. Václav Paděra

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
student bakalářského oboru
padera@flu.cas.cz

Bc. Natálie Paurová

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy
studentka magisterského oboru
nataliepaurova@centrum.cz

Bc. Štěpán Voda

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
student magisterského oboru
stepan.voda@gmail.com

DOI: 10.14712/30298393.2026.9

Výroční konference Výboru pro vzdělávání a kulturní akce ICOM – CECA

Athény, 18.–22. listopadu 2024

Součástí Mezinárodní rady muzeí (ICOM) je Výbor pro vzdělávání a kulturní akce (ICOM – CECA) s více než 1 500 členy z přibližně 85 zemí.¹ V jednom z největších výborů působí nejen aktivní muzejní edukátoři, ale také odborníci na výzkum a vzdělávání v muzeích i jiných paměťových institucích. Součástí činnosti ICOM – CECA je též několik speciálních zájmových skupin, jejichž cílem je podporovat vzájemnou celoroční reflexi a setkávání odborných pracovníků. Jednotlivé skupiny se zaměřují na profesní rozvoj muzejních edukátorů, výzkum dopadu edukačních aktivit na cílové skupiny muzeí, digitální učení, inkluzi, dostupnost nebo práci s aktuálními tématy, jako je například dekolonizace nebo duševní zdraví v edukaci. Vrcholem každého roku je konference, na které jsou rovněž udělovány výroční ceny nejlepšímu programu, výzkumu a mladému edukátorovi/ce. V listopadu 2024 se konference s podtitulem *Delikátní témata a náročné publikum* uskutečnila na asi nejpříhodnějším místě z hlediska historie edukace, v Athénách – v Benaki Museum Pireos. Konference pro více než 300 účastníků byla po dobu tří dnů dělena do několika paralelních bloků, které odrážely celoroční práci jednotlivých zájmových skupin.

Mezi hlavními řečníky publikum zaujala ředitelka Arab World Institute Nathalie Bondil s příspěvkem o nově vznikající disciplíně – muzeoterapii

1) Více informací viz: ICOM International Committee for Education and Cultural Action [online], [citováno dne: 19. 1. 2025]. Dostupné z: <https://ceca.mini.icom.museum>.